

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України "Про внесення змін до статті 346 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за публічний заклик або публічне підбурювання до насильства щодо державного чи громадського діяча, а також посилення відповідальності за погрози або насильство щодо державного чи громадського діяча"

1. Обґрунтування необхідності прийняття проекту Закону

Прийняття законопроекту зумовлене необхідністю встановлення кримінальної відповідальності за публічний заклик або публічне підбурювання до насильства щодо державного чи громадського діяча.

Акти чинного законодавства України не містять норм, які б встановлювали відповідальність за публічний заклик або публічне підбурювання до насильства щодо державного чи громадського діяча, що призводить до безкарності таких діянь.

Зокрема, численними є випадки висловлення закликів до насильства по відношенню до державних чи громадських діячів, у соціальних мережах та за допомогою інших засобів зв'язку мережі Інтернет.

У сучасних умовах збройної агресії РФ та загострення суспільно-політичної ситуації дедалі частіше фіксуються випадки погроз і публічних закликів до насильства щодо державних і громадських діячів та членів їхніх родин. Такі дії ставлять під загрозу життя й здоров'я посадовців і підривають авторитет держави та суспільну довіру до інститутів влади.

Особливу тривогу викликає обставина, що під час воєнного стану спостерігається озброєння цивільного населення – за оцінками експертів, в Україні нині може перебувати 4–5 мільйонів одиниць вогнепальної зброї, значна частина з яких – поза офіційним обліком.

У таких умовах кожне закликане словом насильство легко може втілитися в дію, що підвищує суспільну небезпеку відповідних посягань. З огляду на це законодавець має вжити додаткових заходів із захисту посадових осіб від закликів і погроз, що спрямовані на їхню дискредитацію або ліквідацію внаслідок виконання ними службових обов'язків.

Яскравим прикладом, що підтверджує необхідність посилення відповідальності за погрози або насильство щодо державного чи громадського діяча, а також наявність реальних підстав побоюватися втілення погроз у життя, є вбивство колишнього Голови Верховної Ради України та діючого народного депутата України Андрія Парубія, що сталося 30 серпня 2025 року у Львові.

2. Цілі та завдання проекту Закону

Законопроект розроблено з метою посилення кримінально-правового захисту державних та громадських діячів і їхніх родин від посягань на їхнє життя, здоров'я або гідність, зокрема з урахуванням обов'язкових для України міжнародних стандартів.

Згідно зі статтею 20 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, держави-учасниці зобов'язані забороняти «висловлювання, які становлять заклики до дискримінації, ворожості чи насильства».

Відтак серед основних завдань законопроекту – адаптувати кримінальну відповідальність за такі заклики у національному праві, виключити можливість безкарного «самозахисту» надмірними методами та сформулювати превентивний ефект.

Для досягнення вказаної мети передбачається:

- упровадження відповідальності за публічні заклики до насильства або вбивства державних і громадських діячів (та їхніх близьких родичів) у зв'язку з їхньою діяльністю;

- приведення формулювань статті до вимог часу – наприклад, охоплення закликів до злочинів у мережі Інтернет;

- забезпечення узгодженості національного законодавства з міжнародними правозахисними стандартами щодо обмеження свободи слова (зокрема щодо hate speech), що стримує поширення закликів до насильства.

3. Загальна характеристика і основні положення проекту Закону

Законопроектом пропонується внести зміни до Кримінального кодексу України, а саме до статті 346, які передбачають:

- доповнення ст.346 новою частиною, що встановлює кримінальну відповідальність за публічні заклики до здійснення насильницьких дій (наприклад, вбивства, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень) щодо посадовців і громадських діячів або членів їхніх сімей;

- розширення поняття «публічні заклики» – включити заклики, поширені через засоби масової інформації та Інтернет, які стають особливо небезпечними за широкого охоплення аудиторії;

- передбачення відповідальності за такі заклики на рівні, порівнянному з погрозою фізичній розправі: зокрема, пропонується карати заклики до вбивства та тяжкого насильства позбавленням волі (з можливістю обмеження чи позбавленням прав – залежно від тяжкості дій).

Таким чином законопроект спрямовано на усунення законодавчих прогалин: якщо нині ст.346 ККУ стосується безпосередніх погроз і насильства (у зв'язку з державною чи громадською діяльністю), то запропоновані зміни відкриють шлях до переслідування й за усі публічні заклики до таких дій. Це узгоджується з основною метою статті – протидія посяганням на конституційний лад і безпеку держави шляхом захисту її представників.

4. Стан нормативно-правової бази у зазначеній сфері правового регулювання

Основним нормативно-правовим актом у даній сфері є Кримінальний кодекс України. Реалізація положень законопроекту не потребує внесення змін до інших нормативно-правових актів.

5. Фінансово-економічне обґрунтування проекту Закону

Реалізація проекту не потребує додаткових витрат із державного бюджету України та місцевих бюджетів.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття проекту Закону

Очікується, що прийняття законодавчих змін сприятиме посиленню захисту конституційного ладу та безпеки держави. Спрямованість на кримінальне переслідування за заклики до насильства має запобіжний ефект: це відвертатиме окремих осіб від публічного випробування толерантності суспільства та підвищуватиме їхню відповідальність за власні висловлювання. Відтак поліпшиться суспільна атмосфера взаємоповаги: посадовці знатимуть, що їх належно захищає закон, а громадяни матимуть впевненість у верховенстві права. Ефективне реагування на заклики до ненависті та насильства не порушуватиме основ демократичних прав – навпаки, за умови пропорційного застосування обмежень це узгоджується з практикою ЄСПЛ, який визнає такі заходи необхідними для захисту безпеки та прав інших. Жорсткіший режим відповідальності за публічні погрози та заклики до насильства має ефект стримування: потенційні кривдники усвідомлюватимуть суворість каральних санкцій і відповідальність за власні висловлювання.

Народні депутати України

